DOI: https://doi.org/10.35774/econa2025.01.147 **JEL classification: H39, H72, O23**
UDC: 336.22

Федір ТКАЧИК
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, Україна
E-mail: tkachyk.fp@gmail.com
ORCID iD: 0000-0002-4783-6919
Web of Science Researcher ID: H-6510-2017

Софія ТУРУК
Західноукраїнський національний університет, Україна
E-mail: turuksofia9@gmail.com
ORCID iD: 0009-0004-9153-7766

ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Анотація

Вступ. Формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах воєнного стану в Україні є одним з ключових завдань ефективної роботи органів місцевого самоврядування в територіальних громадах. Ключовими характеристиками місцевого самоврядування є спроможність, транспарентність, резильєнтність. Спроможні територіальні громади самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування можуть забезпечити належний рівень надання послуг у сфері охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, культури, житлово-комунального господарства, при цьому, враховуючи наявні кадрові ресурси, фінансове забезпечення та розвиток інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Однак такий контекст потребує належного фінансового забезпечення, що можливо реалізувати за рахунок ефективного формування податкового потенціалу місцевих бюджетів.

Мета статті полягає в моніторингу науково-теоретичних і практичних засад формування та нарощування податкового потенціалу місцевих бюджетів України в сучасних умовах протидії ризикам воєнного часу.

Метод (методологія). Теоретичною і методологічною основою роботи є фундаментальні положення класичної та неокласичної теорій, теорії фінансів, фіскальної децентралізації, інституціоналізму. Для досягнення поставленої мети використано такі методи дослідження: діалектичний метод пізнання, теоретичного узагальнення і порівняння, статистичного аналізу, графічного представлення, індукції, дедукції тощо.

Результати. Визначено науково-теоретичні та прагматичні засади формування податкового потенціалу місцевих бюджетів в Україні в сучасних умовах та в контексті стимулювання розвитку громад. Наведено дефінітивне визначення податкового потенціалу, іманентних ознак та ключових детермінант його формування й нарощування в умовах воєнного стану. Здійснено моніторинг методологічних підходів

Публікацію підготовлено у межах виконання Науково-дослідної роботи на тему «Інформаційно-комунікаційні технології для підвищення продуктивності та залученості людського капіталу в агросфері» (державний реєстраційний номер 0125U000008).

© Федір Ткачик, Софія Турук, 2025

Отримано: 29.02.2025 р. **Рекомендовано до друку:** 19.03.2025 р. **Опубліковано:** 26.03.2025 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Ткачик Ф., Турук С. Податковий потенціал місцевих бюджетів: концептуальні основи та напрями модернізації. *Економічний аналіз.* 2025. Том 35. № 1. С. 147-157. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2025.01.147

визначення та оцінювання податкового потенціалу місцевих бюджетів, що враховують міжнародні специфікації. Проведено аналіз показників надходжень податків і зборів до місцевих бюджетів України у звітному періоді, серед яких виявлено ключову роль податку на доходи фізичних осіб через його перерозподільчі механізми зарахуванням між рівнями бюджетів. Побудовано прогнозний тренд надходжень податку на майно до місцевих бюджетів України на період до 2027 року, який засвідчив позитивну динаміку незважаючи на ризики фіскальної безпеки держави. Запропоновано заходи тактичного та стратегічного характеру щодо удосконалення податкового потенціалу місцевих бюджетів в Україні, які враховують реалізм фіскальної політики, міжнародний прагматизм адміністрування місцевих податкових платежів, імплементацію технологій штучного інтелекту в систему оподаткування для підвищення фінансової спроможності територіальних громад та забезпечення їхнього сталого розвитку.

Ключові слова: публічні фінанси; податкова система; бюджетна політика; податковий потенціал місцевих бюджетів; адміністрування місцевих податків і зборів; оподаткування в умовах воєнного стану; розвиток територіальних громад.

Вступ

В умовах правового режиму воєнного стану, податкові надходження відіграють ключову роль у формуванні фінансових ресурсів місцевих бюджетів і дозволяють органам місцевого самоврядування виконувати покладені на них обов'язки. При цьому, податковий потенціал місцевих бюджетів дає змогу залучити додаткові фінансові ресурси, які необхідні для повноцінного функціонування територіальних громад в Україні та забезпечення їхнього сталого розвитку. Напрацювання заходів протидії кризовим викликам публічних фінансів, стабілізації соціально-економічних процесів у регіонах України (особливо тих, що суттєво постраждали внаслідок військової агресії), забезпечення стратегічних пріоритетів повоєнної розбудови держави та територіальних громад вимагає збалансованого фіскального потенціалу державного та місцевих бюджетів, що можливо досягнути за рахунок інструментів податкового регулювання економічного розвитку.

Суттєвий внесок у розвиток науково-методологічних підвалин фіскальної політики в контексті ефективного акумулювання доходів державного і місцевих бюджетів зробили такі зарубіжні та українські вчені: В. Андрущенко, Т. Єфименко, В. Дем'янишин, О. Десятнюк, Ю. Іванов, О. Кириленко, Дж.-М. Кейнс, А. Крисоватий, А. Лаффер, Е. Ліндаль, К. Макконнелл, Р. Масгрейв, Ю. Пасічник, Т. Паєнтко, М. Слатвінська, Дж. Стігліц, Ч. Тібу, В. Федосов, К. Віксель, І. Чугунов, К. Швабій, І. Школьник. і багато інших. Окремо відзначимо конкретизацію проблем формування податкового потенціалу місцевих бюджетів та напрацювання шляхів їх вирішення в наукових доробках таких вчених і практиків як Антонюк Д. [11], Бодвей Р. [8], Божкова В. [9], Горленко І. [4], Грановська І. [10], Грановський О. [10], Есманов О. [9], Канєва Т. [1], Карлін М. [11], Макарчук І. [10], Олексій М. [3], Павліха Н. [5], Пасічний М. [2], Ріццо А. [14], Рубан М. [1], Скоромцова Т. [4], Тарангул Л. [4], Хасан Г. [14], Хом'як М. [7], Шах А. [8], Цимбалюк І. [5; 11], Ясенова [6] та інші.

Однак динамізм розвитку фінансової децентралізації в Україні, трансформація фіскальної політики держави в умовах Євроінтеграції, періодичне реформування податкових органів, модифікації адміністрування податкових платежів і механізмів їхнього перерозподілу між рівнями бюджетної системи, тенденції міграційної мобільності, військові виклики та загрози національній безпеці зумовлюють створення відповідних тактичних і стратегічних рішень нарощування податкового потенціалу місцевих бюджетів в ракурсі забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Мета та завдання статті

Метою статті є поглиблення науково-теоретичних і прикладних засад формування та нарощування податкового потенціалу місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану з метою розроблення концептуальних і практичних рекомендацій щодо підвищення фінансової спроможності територіальних громад і забезпечення їх сталого розвитку.

Для досягнення поставленої мети в статті вирішуються такі завдання дослідження:

1. Узагальнити підходи до дефініції, структуризації та функціональної ролі податкового потенціалу місцевих бюджетів у системі публічних фінансів.
2. Ідентифікувати ключові детермінанти та іманентні ознаки податкового потенціалу, що впливають на його формування і реалізацію в умовах воєнного стану.
3. Провести моніторинг методологічних підходів до оцінювання податкового потенціалу місцевих бюджетів з урахуванням зарубіжного досвіду, включаючи методи RTS, TTR та макроекономічних індикаторів.
4. Проаналізувати структуру і динаміку податкових надходжень до місцевих бюджетів України в 2020–2024 роках з акцентом на роль податку на доходи фізичних осіб і податку на майно.
5. Побудувати прогнозний тренд надходжень податку на майно до місцевих бюджетів на період до 2027 року в умовах зміни фіскального середовища.
6. Запропонувати інституційно-організаційні та цифрові механізми модернізації адміністрування місцевих податків із залученням штучного інтелекту, інформаційних технологій та практик фіскального управління ЄС.
7. Сформувати тактичні та стратегічні рекомендації для зміцнення фінансової автономії територіальних громад та оптимізації податкової політики в контексті децентралізації та воєнних викликів.

Виклад основного матеріалу

Запровадження реформи децентралізації в Україні передбачає не лише зміну адміністративно-територіального устрою, а й переосмислення фінансових відносин між різними рівнями бюджетної системи. Одним із ключових завдань оновленої бюджетної моделі є зміцнення фінансової автономії місцевих бюджетів і створення ефективного механізму державного управління, орієнтованого на досягнення конкретних результатів. Рівень фінансової спроможності територіальних громад безпосередньо залежить від обсягів місцевих бюджетів, що визначає їхню здатність реалізовувати проєкти у сферах освіти, соціального та культурного розвитку, інфраструктури, охорони здоров'я та інших напрямках. Основним джерелом доходів місцевих бюджетів залишаються податкові надходження, які відіграють ключову роль у формуванні фінансових ресурсів і слугують ефективним інструментом управління та розвитку як на місцевому, так і на загальнодержавному рівнях.

Разом із тим, процес реалізації реформи децентралізації стикається з серйозними викликами, особливо в умовах воєнного стану, коли змінюються принципи функціонування фіскальної політики, бюджетної системи та міжбюджетних відносин. Війна суттєво впливає як на обсяги податкових надходжень, так і на їхню структуру, що вимагає впровадження додаткових заходів в контексті нарощування податкового потенціалу місцевих бюджетів. Оскільки фінансова спроможність місцевих бюджетів визначається їхнім податковим потенціалом, тобто здатністю залучати доходи, необхідні для розвитку територіальних громад. Раціональне та ефективне використання цього потенціалу є запорукою фінансової стабільності та можливості реалізації стратегічних програм сталого розвитку територіальних громад в Україні в сучасних умовах.

На думку Т. Канєвої та М. Рубана податковий потенціал трансформується «специфічною функціональною надбудовою інституційного середовища фінансової системи, виступаючи, водночас, принциповою умовою зростання рівня податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці, а в загальному випадку – критерієм оцінки соціально-економічної ефективності усієї множини перерозподільних процесів у регіоні» [1, с. 195]. Дослідження податкового потенціалу в перспективі дозволить адекватно оцінити його похідну категорію – потенціал підвищення податкоспроможності місцевих бюджетів.

Водночас, М. Пасічний в загальному випадку податковий потенціал адміністративно-територіальної одиниці пропонує визначити як «частину фінансових ресурсів відповідного утворення, щодо якої законодавством встановлюються податкові зобов'язання без порушення пропорцій розширеного суспільного відтворення та

забезпечення життєво важливих потреб мешканців відповідної територіальної громади» [2, с. 119].

Податковий потенціал місцевих бюджетів можна розглядати через адитивну модель, тобто як сукупність потенціалів окремих місцевих податків і зборів, що додаються арифметично. Це означає, що створення універсальної концепції, яка б гарантувала стабільне зростання податкового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці, є малоймовірним. Натомість необхідний комплексний підхід, що враховує різноманітні критерії та спрямований на зміцнення потенціалу окремих місцевих податкових платежів. Такий підхід сприятиме загальному посиленню фінансової спроможності регіону [3, с. 113].

На нашу думку, податковий потенціал місцевого бюджету – це сукупність можливостей місцевого самоврядування щодо формування власних доходів за рахунок відповідних податкових надходжень в процесі ефективного їхнього адміністрування. Податковий потенціал ідентифікує спроможність місцевого бюджету залучати фінансові ресурси для забезпечення сталого розвитку громади та фінансування місцевих соціально-економічних програм. Важливо закцентувати увагу, що оптимальне використання податкового потенціалу дозволяє місцевому самоврядуванню не лише забезпечувати поточні потреби, а й інвестувати у довгостроковий розвиток територіальних громад.

До основних детермінант податкового потенціалу місцевих бюджетів слід віднести наступні:

- поліпшення використаних в територіальній громаді механізмів стимулюючого впливу на підвищення ефективності господарювання, в т. ч. за рахунок обґрунтованого та адекватного розширення податкової бази;
- оптимальне співвідношення регулюючої та фіскальної функції податків (в межах повноважень органів місцевого самоврядування);
- ефективне використання можливостей чинного податкового законодавства з метою максимального збільшення податкового потенціалу місцевих бюджетів на основі системного аналізу механізму дії місцевих податкових платежів [4, с. 87];
- встановлення територіальних меж та визначеність у часі;
- ідентифікація можливого обсягу власних податкових надходжень до місцевих бюджетів (в т. ч. прогнозування показників), що обумовлюється рівнем податкового навантаження в регіоні;
- раціональне використання матеріальної бази для цілей оподаткування [5, с. 138];
- моніторинг та планування фіскальних ризиків у процесі акумулювання податкових надходжень місцевого бюджету;
- забезпечення сталого розвитку територіальних громад на засадах транспарентності, цифровізації, модерних підходів оподаткування тощо.

Цілком логічним та послідовним вбачаємо підхід І. Ясенової щодо систематизації іманентних ознак податкового потенціалу місцевих бюджетів, які компонуються наступним чином:

- «елементний аспект – виявлення складу потенціалу; види потенціалів; диференційовані характеристики потенціалів; спільність і потужність потенціалів;
- структурний аспект – встановлення структурних характеристик системи потенціалів: типи зв’язків, кількісні та якісні взаємозалежності;
- функціональний аспект – встановлення і взаємодія між потенціалами, виявлення функцій потенціалів в системі територіального розвитку; порівняння функцій з метою визначення подібностей і відмінностей; виявлення функціональної структури потенціалу територіальної громади;
- інтегративний аспект – з’ясування протиріч в системі потенціалів, шляхів і способів вирішення знайдених протиріч; визначення ієрархії потенціалів в залежності від значимості для сталого розвитку координаційних зв’язків системи потенціалів з зовнішнім по відношенню до території середовищем; визначення тісноти даних зв’язків;

- історичний аспект – розгляд потенціалів території крізь призму їх історичного розвитку; виявлення етапів у формуванні та розвитку потенціалів; порівняння світових тенденцій з загальноукраїнськими особливостями розвитку» [6, с. 582];
- природно-демографічний аспект – врахування впливу природно-кліматичних умов, чисельність населення регіону, трансформації в динаміці та структурі економіки регіону, чисельність зайнятого населення регіону, міграційні процеси тощо.

Зарубіжні дослідники виділяють три ключових методологічних підходи визначення податкового потенціалу місцевих бюджетів:

- метод, заснований на макроекономічних показниках (Macroeconomic Indicators), як правило, обчислення (порівняння, кореляція) по адміністративній одиниці загального та на душу населення доходу або ВРП тощо;
- метод на базі репрезентативної податкової системи (Representative Tax System), що моделює, скільки податків могла б зібрати територія за середніх (репрезентативних) податкових ставок;
- методичний підхід, заснований на оцінці сукупних податкових ресурсів території (Total Taxable Resources), тобто сумарного доходного потенціалу, який може бути оподаткований [7, с. 64].

Водночас, слід констатувати про застосування й інших показників, зокрема беруться до уваги фактично зібрані в регіоні за певний період податкові надходження як базу для потенціалу, або використовують валовий регіональний продукт і середні доходи на душу населення, що формують основну базу оподаткування. У сучасних дослідженнях нерідко комбінуються методики – наприклад, метод репрезентативної податкової системи поєднують з регресійним аналізом для більш точного врахування впливу економічних факторів. Також в економічній літературі близьким є поняття податкового розриву або податкових зусиль, що відображає, наскільки повноцінно використано потенціал [8].

В українській практиці слід звернути увагу на певні методики оцінювання податкового потенціалу місцевих бюджетів, а саме:

- методи на основі побудови репрезентативної системи податкових показників (сюди входять власне RTS-моделі та їхні модифікації, наприклад кореляційно-регресійні методи коригування показників);
- методи на основі даних податкової звітності з коригуванням фактично зібраних сум податків і зборів (так звані методи прямого рахунку, екстраполяції фактичних надходжень та планові методи);
- методи з використанням індексу податкового потенціалу (показника відносної податкоспроможності території);
- методи засновані на використанні макроекономічних показників (обсяг ВРП, доходи на душу населення тощо) [9, с. 72-73].

У більшості розвинутих країн податкові надходження є важливим джерелом у фінансовому забезпеченні муніципальних програм, оскільки вони компонують колосальну частину в доходах місцевих бюджетів та слугують ключовим аспектом подальшого економічного розвитку країни в цілому. Парадоксальність проявляється через те, що «достатня кількість податкових доходів дає можливість місцевим органам влади реалізовувати бюджетні видатки для ефективного розвитку місцевого господарства» [10, с. 74].

У зарубіжній практиці існують дещо відмінні підходи до розрахунку показника податкового потенціалу, що залежить від рівня децентралізації місцевих бюджетів та самостійності місцевих податкових систем. За умов посиленої самостійності податкових систем органів місцевого самоврядування розраховується показник податкового потенціалу регіону, який відображає сукупні податкові надходження до відповідного місцевого бюджету [11].

Практичний моніторинг засвідчив, що у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів в Україні за аналізований період традиційно домінує податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Відзначимо, що у 2021 році частка ПДФО становила близько 60–64% власних доходів бюджетів територіальних громад. В 2022 році роль цього податку різко зросла: ПДФО забезпечив 68,4% надходжень

загального фонду місцевих бюджетів без трансфертів, в т. ч. за рахунок підвищення заробітних плат військовослужбовцям (рис. 1).

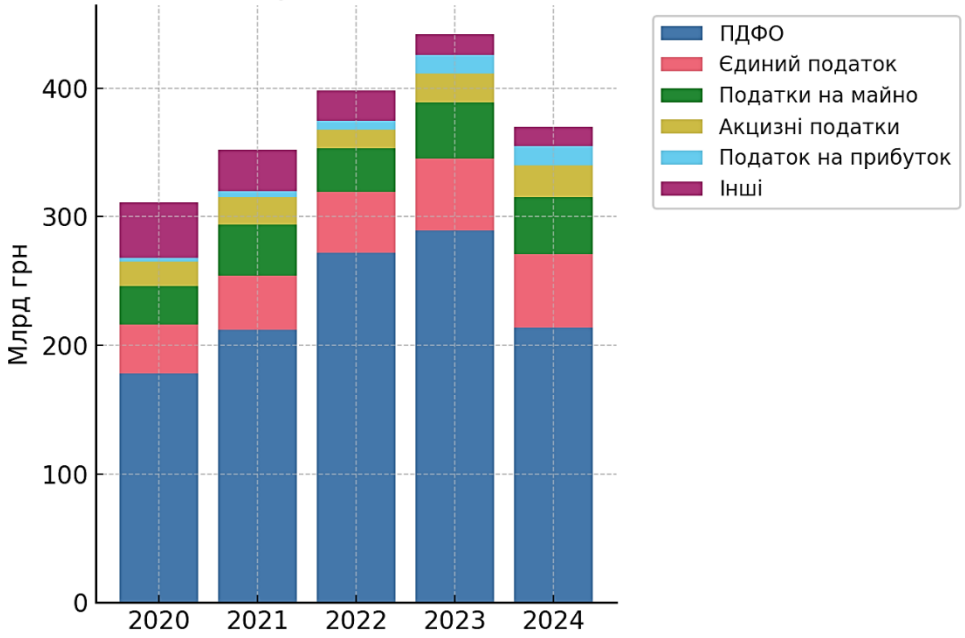

Рис. 1. Динаміка надходжень податків і зборів до місцевих бюджетів України у 2020–2024 рр. (млрд грн)

За підсумками 2023 року основним джерелом доходів місцевих бюджетів в Україні залишався ПДФО (289,4 млрд грн або 66% усіх надходжень), на другому місці – єдиний податок (55,8 млрд грн р.). Відзначимо, що значну роль відіграють майнові податки: плата за землю склала 34,5 млрд грн, а податок на нерухоме майно – 9,1 млрд грн. (рис. 2). З 2024 року тенденція змінюється, оскільки через вилучення військового ПДФО загальні ресурси громад скорочуються, а структура доходів диверсифікується – роль ПДФО зменшується, натомість зростає відносна вага податку на майно та єдиного податку [12].

Згідно з Бюджетною декларацією на 2025–2027 роки (прогнозними показниками Міністерства фінансів України), очікується поступове зростання надходжень податку на майно в наступні роки. На 2024 рік було закладено помірне збільшення цих доходів (орієнтовно до 47 млрд грн), а на 2025 рік – подальше зростання до близько 53,7 млрд грн [13], а саме:

1. Плата за землю – 41,76 млрд грн (приріст +13,2% до очікуваного показника 2024 року). Це відображає індексацію нормативної грошової оцінки землі та повернення в оподаткування деяких земель, що раніше не сплачували податок (наприклад, за рахунок поновлення плати на деокупованих територіях);

2. Податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки – 11,83 млрд грн (відчутне збільшення, що враховує зростання мінімальної зарплати – бази оподаткування за 1 кв. м, а також очікуване часткове погашення податкового боргу/відновлення сплати фізичними особами);

3. Транспортний податок – 0,17 млрд грн (незначне зростання – ця складова залишається не значною, що потребує модифікацій у перспективі).

В загальному можемо констатувати про те, що у 2025 році сумарні надходження податку на майно прогнозуються на рівні 53,7 млрд грн (рис. 3).

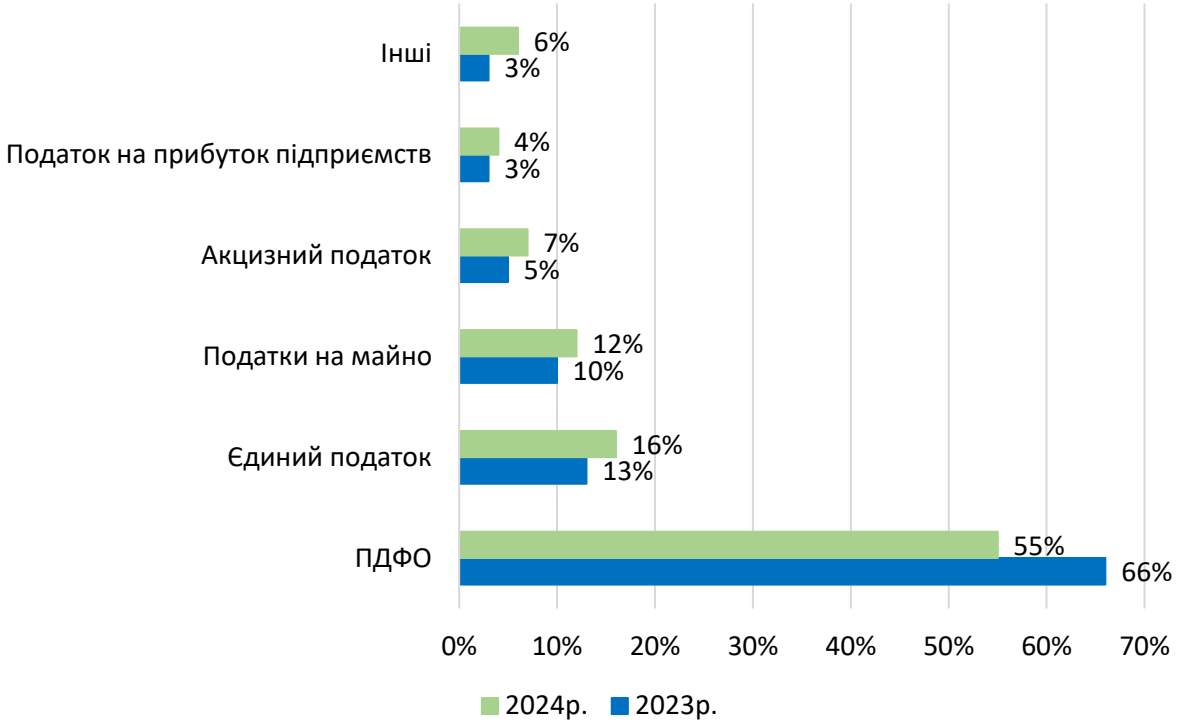

Рис. 2. Структура власних доходів (податків і зборів) місцевих бюджетів у 2023–2024 рр., %

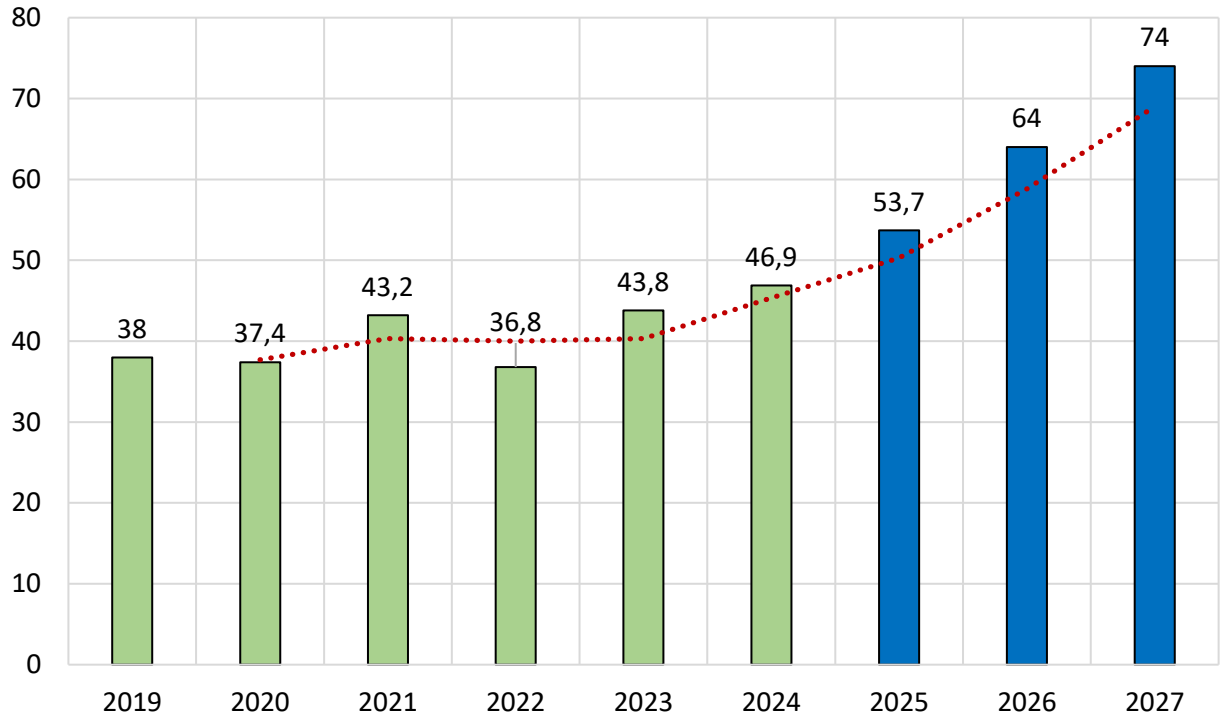

Рис. 3. Фактичні та прогнозні показники надходжень податку на майно до місцевих бюджетів України, млрд грн

Для 2026-2027 років прямі офіційні дані щодо надходжень податку на майно не оприлюднені, проте прогнозні макропоказники та бюджетні плани вказують на подальший

зростаючий тренд. Загальні доходи місцевих бюджетів у 2026 році плануються майже на 30% більшими, ніж у 2025 р., що пов'язано з очікуваннями економічного пожвавлення та можливим поверненням окупованих територій під контроль України. Відповідно, надходження майнових податків у 2026 році можуть перевищити 60 млрд грн, а в 2027 – 70 млрд грн. Це зростання обумовлюватиметься повним відновленням сплати податку на нерухомість фізичними особами (після скасування воєнного стану власники сплачуватимуть податок за попередні роки або хоча б поновлять поточні платежі), розширенням географії сплати плати за землю (повернення платників на звільнені території) та загальним економічним ростом.

У підсумку, можна відзначити, що сучасний рівень розвитку теорії податкового потенціалу дає змогу більш обґрунтовано оцінювати фіскальні можливості держави, регіонів, територіальних громад. Це важливо для планування доходів місцевих бюджетів, вироблення податкової політики та стратегій міжбюджетного регулювання. Подальший розвиток теоретичних підходів, ймовірно, буде пов'язаний із врахуванням нових економічних реалій (цифровізація економіки, глобальна конкуренція за податкову базу) та вдосконаленням моделей, що максимально точно відображають як потенціал, так і шляхи його ефективної реалізації в практиці управління.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином реалізм та прагматизм нарощування податкового потенціалу місцевих бюджетів в Україні потребує модернізаційних підходів та ефективних рішень, які можна забезпечити за допомогою таких логічних заходів:

- автоматизація обліку об'єктів оподаткування, зокрема в царині актуалізації баз даних різного виду майна. Місцеві громади можуть запозичити досвід країн Європейського Союзу [14], а саме – використовувати технології штучного інтелекту (ШІ) для здійснення аерофотозйомки з метою виявлення об'єктів недекларованої нерухомості або земельних ділянок. Наприклад, алгоритми можуть ідентифікувати новобудови, добудови чи інші зміни, що впливають на суму податку на майно. Це особливо актуально для великих міст та курортно-рекреаційних зон, де часто будуються приватні об'єкти без належної реєстрації. Запровадження такої системи допоможе збільшити надходження від податку на майно до місцевих бюджетів, не підвищуючи ставки, а просто залучивши до оподаткування «приховані» активи;
- прогнозування податкових надходжень. На рівні місцевого самоврядування використання інформаційних систем і технологій, зокрема ШІ, може оптимізувати процедури бюджетного планування. Моделі машинного навчання здатні аналізувати економічні тренди, динаміку баз оподаткування та дані надходжень за певний проміжок часу, щоб більш точно прогнозувати обсяги податків на наступний період. Наприклад, враховуючи темпи росту бізнес активності в регіоні, зміни в законодавстві, демографічні трансформації, модель ШІ могла б передбачити, скільки ПДФО або єдиного податку надійде до місцевого бюджету. У країнах ЄС податкові інституції вже створюють спеціальні підрозділи прогнозної аналітики – зокрема, в Австрії центр Forecast Analytics за допомогою технологій ШІ аналізує десятки мільйонів транзакцій для виявлення ризикових випадків та оптимізації перевірок;
- підвищення ефективності податкового контролю та моніторингу фіскальних ризиків. Досягнення позитивного впливу можна очікувати лише коли створені умови, що запобігають ухиленню від сплати місцевих податків і зборів, введено обмеження на використання податкових пільг та імплементовано оптимальні методологічні підходи розподілу зібраних коштів;
- інституційна взаємодія в процесі податкового стимулювання підприємницької діяльності. Податкова політика має створювати сприятливе середовища для ведення бізнесу, розвитку місцевої інфраструктури та залучення

інвесторів у регіони. Зниження податкових ставок, надання податкових пільг стимулюватиме підприємницьку активність, що в свою чергу призведе до наповнення місцевих бюджетів;

- дотримання виключних постулатів нейтральності, справедливості, публічності в адмініструванні місцевих податків і зборів. Важливим пріоритетом у вдосконаленні податкової системи є реформування податкового механізму на основі принципів економічної ефективності, стабільності та прозорості, наближенням їх до міжнародних та європейських стандартів;
- покращення інформаційно-комунікаційного забезпечення адміністрування податків і зборів до бюджетів всіх рівнів з урахуванням кращих практик світового досвіду;
- раціональне використання майнових ресурсів громади (оренда та продаж комунального майна на конкурентних засадах, використання землі для залучення інвестицій та розвитку бізнесу, впорядкування та актуалізація реєстрації об'єктів нерухомості);
- розвиток інвестиційного та інноваційного потенціалів регіону (індустріальних парків та бізнес-інкубаторів), що досягається комплексом скоординованих управлінських рішень органами державної влади та місцевого управління у сфері фіскальної політики з метою оптимізації системи оподаткування як ключової детермінанти для зростання реальних інвестицій та освоєння інноваційних продуктів.

Суспільний добробут, створений на основі адекватної політики у сфері місцевих фінансів, залежить не лише від оптимальної моделі оподаткування, а й від бінарних імплікацій циклічності та економічного зростання на основі рішень щодо структури оподаткування. Адекватна та реалістична оцінка потенціалу підвищення податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці є запорукою посилення ефективності податкової системи держави загалом в умовах протидії новітнім ризикам і загрозам фіскальній безпеці України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Канєва Т. В., Рубан М. О. Оцінювання податкового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці. *Проблеми економіки*. 2018. № 3. С. 191–200.
2. Пасічний М. Д. Фіскальна результативність податкової системи України. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 3. С. 116–130.
3. Олексій М. Ф. Податковий потенціал регіону: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія Економіка*. 2024. Вип. 1 (63). С. 112–115.
4. Тарангул Л. Л., Горленко І. О., Скоромцова Т. О. Методологічні засади податкового планування у розрізі регіонів. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право).* 2009. № 3 (46). С. 85-91.
5. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О. Науковий базис формування теорії інклюзивного розвитку регіону. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. № 3(23). С. 136–142.
6. Ясенова І. Б. Податковий потенціал регіону в умовах інноваційного розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 3. С. 580–583.
7. Хом'як М. С. Методичні підходи до визначення детермінант та оцінки розмірів фіскального простору регіонів. *Економічний вісник Національного гірничого університету.* 2016. № 3. С. 60–70.
8. Boadway R., Shah A. Intergovernmental Fiscal Transfers: Principles and Practice. Washington, DC: World Bank, 2006. 572 p.

9. Божкова В. В., Есманов О. М. Систематизація методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2018. № 31 (20), т. 2. С. 30–34.
10. Грановська І. В., Макарчук І. М., Грановський О. С. Аналіз податкових надходжень до місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво.* 2024. № 2 (132). С. 71–77.
11. Цимбалюк І. О., Антонюк Д. А., Карлін М. І. Проблематика оцінки податкового потенціалу регіону як іманентної складової фіскального простору. *Економіка та суспільство.* 2022. Вип. 39. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1348
12. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes
13. Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 р. № 751. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text
14. Rizzo A., Hassan G. Addressing the Use of AI by EU Tax Authorities: Towards a Common Framework of Taxpayer Protection. *European Taxation*. 2025, vol. 65, no. 1.

REFERENCES

1. Kaneva, T. V., & Ruban, M. O. (2018). Evaluation of the tax potential of an administrative-territorial unit. *Problems of Economics*, (3), 191–200.
2. Pasichnyi, M. D. (2018). Fiscal effectiveness of the tax system of Ukraine. *Herald of KNTEU*, (3), 116–130.
3. Oleksii, M. F. (2024). Regional tax potential: Problems and development prospects. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economics*, 1(63), 112–115.
4. Tarangul, L. L., Horlenko, I. O., & Skoromtsova, T. O. (2009). Methodological principles of tax planning at the regional level. *Scientific Bulletin of the National University of the State Tax Service of Ukraine (Economics, Law)*, (3(46)), 85–91.
5. Pavlikha, N. V., & Tsymbaliuk, I. O. (2020). Scientific foundation of inclusive regional development theory. *Economic Journal of the Lesya Ukrainka Eastern European National University*, 3(23), 136–142.
6. Yasenova, I. B. (2015). Regional tax potential in the conditions of innovative development. *Global and National Problems of Economics*, (3), 580–583.
7. Khomyak, M. S. (2016). Methodological approaches to determining the determinants and assessing the size of fiscal space of regions. *Economic Bulletin of the National Mining University*, (3), 60–70.
8. Boadway, R., & Shah, A. (2006). *Intergovernmental fiscal transfers: Principles and practice*. Washington, DC: World Bank.
9. Bozhkova, V. V., & Esmanov, O. M. (2018). Systematization of methods for assessing the tax potential of industrial enterprises. *Socio-Economic Development of Regions in the Context of International Integration*, 31(20), 30–34.
10. Hranovska, I. V., Makarchuk, I. M., & Hranovskyi, O. S. (2024). Analysis of tax revenues to local budgets under martial law conditions. *State and Regions. Series: Economics and Business*, 2(132), 71–77.

11. Tsymbaliuk, I. O., Antonyuk, D. A., & Karlin, M. I. (2022). Issues in assessing regional tax potential as an inherent component of fiscal space. *Economics and Society*, (39). https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1348
12. Open Budget Portal of Ukraine. (n.d.). *National budget incomes*. Retrieved from https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes
13. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, June 28). *On the approval of the Budget Declaration for 2025–2027* (Resolution No. 751). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-п#Text
14. Rizzo, A., & Hassan, G. (2025). Addressing the use of AI by EU tax authorities: Towards a common framework of taxpayer protection. *European Taxation*, 65(1).

Fedir Tkachyk, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Finance named after S. I. Yuriy, West Ukrainian National University, Ukraine
Sofiia Turuk, Faculty of Finance and Accounting, West Ukrainian National University, Ukraine

Tax potential of local budgets: conceptual foundations and modernization directions

Abstract
Introduction. The formation of the revenue side of local budgets under martial law in Ukraine is one of the key tasks for the effective functioning of local self-government bodies within territorial communities. The fundamental characteristics of local self-governance include capacity, transparency, and resilience. Capable territorial communities, independently or through their respective authorities, should be able to provide an adequate level of public services in healthcare, social protection, education, culture, and public utilities, based on available human resources, financial support, and infrastructure development in the respective administrative-territorial units. However, such functionality requires adequate financial backing, which can be achieved through the effective development of local budgets' tax potential.
Purpose. The article aims to monitor the theoretical and practical principles for forming and increasing the tax potential of Ukraine's local budgets in the current context of wartime risk mitigation.
Methodology. The theoretical and methodological framework of the research is based on classical and neoclassical economic theories, fiscal decentralization theory, finance theory, and institutional economics. The study applies the dialectical method of cognition, theoretical generalization and comparison, statistical analysis, graphical presentation, induction, deduction, and other methods.
Results. The paper outlines the scientific and practical foundations of tax potential formation for local budgets in Ukraine, particularly under current conditions and in the context of community development stimulation. A definitional interpretation of "tax potential" is provided, including its inherent features and the key determinants of its formation and expansion under martial law. The article presents a review of methodological approaches to identifying and evaluating local tax potential, taking into account international practices. An analysis of tax revenue indicators to local budgets during the reporting period is conducted, highlighting the critical role of personal income tax due to its redistributive mechanisms between budget levels. A forecast trend for property tax revenues to local budgets through 2027 is constructed, revealing a positive trajectory despite fiscal security risks. The study proposes both tactical and strategic measures to improve the tax potential of local budgets in Ukraine. These measures account for realistic fiscal policy, international best practices in local tax administration, and the integration of artificial intelligence technologies into the taxation system to enhance the financial capacity of territorial communities and ensure their sustainable development.

Keywords: public finance; tax system; budget policy; tax potential of local budgets; administration of local taxes and fees; taxation under martial law; territorial community development.

Cite as: Tkachyk, F., and Turuk, S. (2025). Tax potential of local budgets: Conceptual foundations and modernization directions. *Economic analysis,* 35 (1), 147-157. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2025.01.147

This publication was prepared within the framework of the Research Project "Information and Communication Technologies for Increasing Productivity and Engagement of Human Capital in the Agrarian Sector" (State Registration Number 0125U000008).